

Ania Aya Iti Nacaririmon a Managdadael?

Iti maysa cadagiti calatacan a padto iti Biblia, insawang ni Jesu Cristo iti idadateng ti “Nacaririmon a Managdadael.” Ania ti cayatna a saoen? Natungpalen aya dayta a padto?

Cadagiti pagiwarnac a tagilaco cadagiti dadackel a balay-paglacoan, maiparanga-rang a maayatan dagiti tattao cadagiti padpadto iti Biblia. Adda latta mangituyang iti baro a pannacatarus dagiti animal iti libro ni Daniel wenno cadagiti misterioso a didigra iti Paltiing.

Malacsid laeng cadagiti nacarot’ pannacaisawangda a sasao ken nalablabes a panagbuteng, adda pay panagamac dagiti tattao maipapan ti macariribuc a padpadto nga ipalpalawag ti Biblia. Agbibagtayo iti nagusoguso a tiempo. Maamac dagiti tattao iti casasaad toy lubong. Adda dadduma, a nganngani dida mapupuotan, ti mangucrad iti Biblia – nangruna cadagiti versiculo dagiti padpadto – a pangpabang-arda ti bagida.

Iti padto ni Jesu Cristo idia’y Oliveti, a nailanad nga agpaay cadatayo iti Mateo 24, Marcos 13 ken Lucas 21, isut maysa cadagiti naammoantayon a padpadto. Iti daytoy, binallaagannatayo ni Jesus iti idadateng ti tiempo iti riribuc a dipay napadpadasan. Pinacdaaranna dagiti tattao idia’y Judea a pumanawda no makitada ti “nacaririmon a managdadael nga impalawag ni profeta Daniel” (Mateo 24:15).

Ania aya ti nacaririmon a managdadael? Maibaga aya cadatayo ti Biblia ti caipapananna? Daytoy a padto maipaay laeng aya cadagiti tattao idi panawen ni Daniel wenno ni Cristo, wenno maysa a ballaag iti tiempo a masungadtayo?

Ti Nacaririmon A Managdadael Iti Libro Ni Daniel

Idi insawang ni Jesus iti nacaririmon a managdadael, impatuldona iti Daniel 11:31 ken 12:11. Impalgac ti Dios ken ni Daniel a “tumaudo ti riribuc a di pay napasamac manipud pannacaipasdec dagiti nasion” (Daniel 12:1). Sa, iti versiculo 11, naammoan ni Daniel nga iti nacaririmon inramanna ti pannacaisardeng dagiti inaldaw a panagidaton.

Ti tulbec ti pannacaawat iti padto isu ti principio ti kina-dua – nga adda dadduma a padto a nasursuroc ngem maysa ti pannacatungpalna. Cayat a saoen daytoy a ti maysa a padto mabalin a maipatungpal ngem saan a malpas inggana ti maud-udi a tiempo. Tapno maawatan dagiti palpalawag ni Cristo masapul a kitaentayo ti tallo a pannacaipatungpal – dua ti nalpasen ken maysa ti masacbayan – dagiti padpadto maipanggep ti nacaririmon a managdadael.

Idi iti agturay ti Babilonia a ni Nebucadnesar rinautna ti pagarian ti Juda idi 606 S.C. (Sacbay ni Cristo) innalana dagiti nalalaing nga agcabannuag nga agpaay iti pangucomanna idia’y Babilonia. Ni Daniel, a nangisurat iti libro a nagimet iti naganna idi 535 S.C., naipan idia’y Babilonia a naicuyog cadagiti Judio nga immuna a balud ket nasursuroan nga agpaay iti gobierno ni Nebucadnesar.

Ibaga ni Daniel cadatayo a nariribuc ni Nebucadnesar iti maysa a tagtagainep maipapan iti maysa nga statua ti maysa a tao. Ti statua adda ulona a balitoc, barucong ken tactackiag a pirac, tian ken luppo a bronse ken gurong ken sacsaca a landoc ken damili. Babaen ken ni Daniel impalgac ti Dios iti ari nga iti Babilonia isu ti umuna cadagiti agsasaruno nga uppato a dadackel nga emperio (Daniel 2). Ti pacasaritaan ti lubong iparangaranga a dagitoy uppato a pagarian isu ti Babilonia, Medo-Persia, Greco ken Romano nga emperio. Ti ulo a balitoc itacderanna ti

Babilonia, ti barucong ken tactackiag ti emperio Medo-Persia, ti tian ken luppo ti Greico ken dagiti gurgurong ken sacsaca ti emperio Romano.

Daytoy a caadda dagiti uppat nga emperio iti pannacaammotayo, kitaentayo ngarud ti padto iti Daniel 8.

Naiparmata ni Daniel iti maysa a calackian a carnero nga addaan bileg a mangsaranget cadagiti amin nga animal (versiculo 1-4). Maysa a bulog a calding nga addaan ti “nabaked a sara” dadaelenna ti calackian a carnero (versiculo 5-7). Dumackel a nabileg ti sara ti calding ngem matuckol ket masuctan cadagiti uppat a sarsara (versiculo 8). Agtaud cadagiti uppat a sarsara iti bassit a sara a dumackel ket rautenna ti “Nadayag a Daga,” ket “naipasdec ti macarimon a basol” (versiculo 9-14).

Casano ti pannacaawattayo iti parmata ni Daniel? Malacsid laeng ti pannacaammotayo a ti padto adu ti pannacatangpalna, ammoentayo coma a ti Biblia masansan nga ipatarusna ti bagbagina. Mabasatayo iti Daniel 8 a ti Dios imbaonna ni anghel Gabriel a mangipalgac ken ni Daniel iti caipapanan daytoy a parmata.

Iti Daniel 8 maammoantayo nga iti calackian a carnero itacderanna ti pagarian ti Medo ken Persia ken ti bulog a calding iti pagarian ti Grecia. Ti dackel a sara ti calding isu ti umuna nga ari a Greico, nga umun-una ngem dagiti uppat pay nga ar-ari (versiculo 15-22). Daytoy ti macapagagar a padto maipapan cadagiti paspasamac adu a tawen calpasan ti ipapatay ni Daniel.

Dagiti Greico, a napagcaycaysa babaen ken ni Alejandro a Dackel, pinarmecna ti Emperio Persiano idi 331 S.C. Ni Alejandro, calpasan ti panangparmecna ti caadoan cadagiti ammon a lubong manipud ti dayaen ti Mediterano inggana ti India, natay idi agangay 30 ti tawenna idi 323 S.C. Nakirukiro ti emperio Greico ket camaudianna nagbibingayan dagiti uppat a generales ni Alejandro:

(Umuna) - Ni Ptolemio, a nangituray iti Egipto, ken paset ti Seria ken Judea.

(Maica-2) – Ni Seleuco, a nangituray ti nabati a paset ti Seria, Babilonia ken ti daya a deppaar ti India.

(Maica-3) – Ni Lisimaco, a nangituray ti Bassit nga Asya.

(Maica-4) – Ni Casandro (Antipater), a nangituray iti Grecia ken Macedonia.

Dagiti mannurat ti pacasaritaan ti lubong inlanadda a dagiti uppat a pagarian a nagtaud iti emperio ni Alejandro nagtitiponda a nangbukel iti amianan a pagarian nga inturayan dagiti Seleucides ken ti makin-abagatan a pagarian nga inturayan dagiti Ptolemio.

Segun ti parmata ni Daniel, dagitoy uppat nga ar-ari sarunoen ti “bassit a sara.”

Daytoy a sara iccatenna ti inaldaw a panagdaton idiaiy templo (versiculo 11). A ngem, idi panawen ti padto ni Daniel awan ti templo idiaiy Jerusalem ken awan maidatdatag a datdaton; nadadael ti templo idi rinaut ti Babilonia adu pay a tawen sacbay nga inlanad ni Daniel daytoy a padto.

Nupay casta, saan a nabayag calpasan ti panangisuratna iti librona dagiti cacadduana a balud a naggapo idiaiy Judea napalubosanda nga agsubli iti daga a nacayanacanda. Tinarimaanda ti Jerusalem ken ti templo ken intuloyda manen ti nagidatag cadagiti datdaton.

Ngarud ti sirmata ni Daniel sinacawna iti tiempo a 3-1/2 a siglo iti masacabayan, inggana ti 167 S.C. Iti daydi a tiempo maysa cadagiti agtuturay a Seleucides, ni Antioco IV (Antioco Epifanio), rinautna ti Judea (Daniel 8:23-27).

Iti Umuna A Paset Ti Pannacatungpal

Ti di-binigbig ti Iglesia a libro ti 1 Macabeo, ngem nailanad dita dagiti napasamaken a bambanag, isalaysayna dagiti tigtignay ni Antioco Epifanes:

“Ti ari nangiyulog ti proclamasion iti entero a pagarian nga amin [a tattao] agbalinda a sangsangcamaysa, tunggal nasion ilusulosna dagiti cadcadawyanna. Amin dagiti gentiles kinanunonganda iti bilin ti ari, ket adu dagiti Israelitas ti nangaclon iti relihionna, nagdatonda cadagiti didiosen ken tinulawanda ti Aldaw a Panaginana.

“Ti ari nangipatulod met idiay Jerusalem ken cadagiti il-ili ti Judea babaen cadagiti babaonen cadagiti bilbilin nga aclonen [dagiti tattao] dagiti ug-ugali a gangannaet iti pagilian, maiparit dagiti napuoran a datdaton, dagiti sacrificio ken panagbuggo iti uneg ti santuario, panangtulaw cadagiti Aldaw a Panaginana ken fiesta, panangtulaw iti santuario ken isuamin a nasantoan, panangipatacder cadagiti altar, ken templo dagiti didiosen...tapno lipatenda ti Linteg ken waswasenda amin a pannacasalimetmetna. Siasinoman a saan nga agtungpal iti bilin ti ari mapapatay” (1 Macabeo 1:41, 44-50, *New Jerusalem Bible*).

Napardas ken narungsot ti dusa. Dagiti babbai a nangpakugit cadagiti annacda napapatayda ken naibitin iti tenggedda dagiti annacda (versiculo 60-61). Siasinoman ti mangituloy iti napasnec a panagtulnogna iti Dios mabitay (versiculo 62-64).

Gapu ti dina pannacapnec ti pannacaisardeng cadagiti sacrificio, tinulawan ni Antioco ti templo. “...Ti nagbarbas a ladawan ti pagano a didiosen [ni Jupiter Olympus]..naisaad iti rabaw ti altar ti Templo. Dagiti Judio nalatac ti panagibagada a daytoy ti ‘nacaririmon a managdadael.’ Dagiti Greigo a soldado ken dagiti camalalada nagar-aramidda cadagiti linalasag a nalablables ti kinaderrep iti mismo nga uneg dagiti pangucoman ti Templo. Naidatag dagiti daton a baboy iti rabaw ti altar” (Charles Pfeiffer, *Between the Testaments*, 1974, p. 81).

Natimud ni Daniel (iti Daniel 8:14) a dagitoy a panangtulaw agtultuloyda iti las-ud ti “dua ribu tallo gasut nga aldaw” (wenno 2,300 “rabii ken bigat” (New International Version, *Revised English Bible*, kdp). Ti servisio iti Templo iramanna ti sacrificio iti bigat ken iti malem. Duapulo ket tallo gasut a bigat ken malem a sacrificio agdagup iti 1,150 aldaw. Tinulawan ni Antioco Epifanio ti templo ken pinasardengna ti sacrificio idi 167 S.C. Intuloy ni Judas Macabeo ti sacrificio idi 164 calpasan ti pannaca- dalus ken panagidatag manen iti templo. Adu dagiti Judio a mangramrambac cadagitoy a paspasamac babaen ti Fiesta Hanukkah.

Ti Daniel 8 naibinsabinsa a padto iti umuna a “nacaririmon a managdadael” a nangsamay cadagiti sacrificio ti templo iti las-ud ti 1,150 nga aldaw. Ti tignay ni Antioco tinungpalna ti paset daytoy a padto.

Nupay casta, kitaenyo, nga iti padto ni Daniel maipapan ti nacaririmon a managdadael adda met pannacatungpalna iti “tiempo ti panungpalan” (versiculo 19), “Inton umadani ti panungpalan dagita a pagarian, ket casta unayen ti kinadakesda a masapul a madusada, addanto tumaud nga ari a nasukir, nauyong ken manangal-lilaw...Sukirennanto pay ti “catan-ocan nga ari” (versiculo 23-26). Daytoy nga ari gubatennanto ti Mesias, nga umay mangipasdec iti Pagarian ti Dios ditoy

daga! Segun iti Daniel 12:11, daytoy “Nacaririmon a Managdadael” agpaut iti 1,290 nga aldaw, saan a 1,150 days.

Maicadua A Paset Ti Pannacatungpal

Idi 64 C.C. (Calpasan ni Cristo) ti Jerusalem ken Judea nariribucda manen. Ti Romano nga emperador Nero rinugyanna ti nangpapatay cadagiti Cristiano iti uneg ken aglawlaw ti Roma. Dagiti damdamag ti gubat nagbalinda a pudno idi pinapatay dagiti Romano a soldado dagiti rinibu a tattao ti Jerusalem. Immalsa dagiti Judio. Dagiti “lehion” (reprep) a naibaon a mangpasardeng iti panagalsa naabacda.

Ngarud, idi 67 C.C., rinaut ni Vespasian ti Judea iti maysa nga armada Romana.

Iti camaudianna nangabac dagiti Romano ket pinuoranda ti Jerusalem idi 70, ngem nacalasat ti iglesia ti Jerusalem ta pimmanawda sacbay a matnag. Casano ti pannacaammo dagiti immuna a Cristiano ti maiparbeng a tiempo nga ipapanawda idia Jerusalem?

Binallaagan ni Jesus dagiti agnanaed ti Jerusalem iti mapasungad a pannacalacub ken pannacadael: “Dumtengto dagiti aldaw a bangenandacanto dagiti cabusormo; lacuben ken darupendacanto iti amin a sulì. Dadaelendacanto a mamimpinsan agraman dagiti amin a taom iti uneg ti padermo. Awanto ti bato nga ibatida iti sigud a yanna, ta dimo binigbig ti tiempo a yaay ti Dios tapno isalacannaca!” (Lucas 19:43-44).

Ti impalawag ni Lucas iti padto idia Oliveti mangted ti sabali pay a pacdaar: “Inton makitayo ti Jerusalem a linacub dagiti soldado, ammoenyo nga asidegen ti pannacadaelna” (Lucas 21:20).

Dagiti paspaset ti padto ti Oliveti addaanda ti dua a pannacatungpal. Ti umuna naaramid cabayatan ti panagbiag dagiti capatadan ni Jesus a nanglacsid Kencuana nga isu ti Mesias. Nagbiagda a nangimatang iti pannacatungpal ti padto ni Cristo idi nalacub ken natnag ti Jerusalem. Nupay casta, ti dadduma a paset ti padtona matungpaldanto iti masacbayan. (Kitaenyo ti “Natungpalen Aya Ti Padto Ni Cristo Idia Oliveti?”)

Cas iti paset a pannacatungpal ti nacaririmon a managdadael babaen ken ni Antioco Epifanio inramanna ti pannacaparmec iti Jerusalem ken pannacatulaw iti templo, casta met iti paset ti pannacatungpal ti padto ni Cristo iti umuna a siglo inramanna ti capadpadana a paspasamac.

Ni Josefo, ti mannurat a Judio idi umuna a siglo, sinalaysayna nga iti pannacalacub ti Jerusalem isu ti maysa cadagiti cadaraan iti pacasaritaan ti lubong. Bisin ken sacsakit ginugoranda dagiti napacapsutan a tattao.

Insalaysayna pay dagiti falso a profeta nga, imbes ta ibilinda ti panagbabawi, imbagada cadagiti tattao nga isalacan ti Dios ida. Inlanad ni Josefo dagiti nacascasdaaw a paspasamac, agraman ti pannacakita dagiti tattao cadagiti naiparmata a soldado ken cariota cadagiti ul-ulep. Iti Fiesta ti Pentecostes nagunggon ti templo ket dagiti papadi “nangngegda ti uni cas ti dackel a reprep, a cuncunana, ‘Pumanawtayo ditoyen’” (*Wars of the Jews*, Book VI, Chapter V, Section 3).

Idi 70 (C.C.) dagiti pasurot ni Vespasian inayabanda nga agsubli idia Roma nga agbalin nga emperador. Inleppas ni Tito ti maudi a pannacalacub ti Jerusalem, sana impatacder ti didiosen iti rabaw ti nadadael nga altar ti templo. Kinuna ni Josefo a 1.1 riwriw dagiti Judio a napapatay ken 97,000 dagiti naadipen ti gubat ken pannacalacub (*Wars*, VI, ix, 3).

Casano ngay dagiti pasurot ni Jesus? Impangagda aya ti pammallaagna a pumanawda idiaiy Jerusalem? Ti mannurat iti pacasaritaan ti Iglesia, ni Eusebio, iti insuratna idi 324, inlanadna daytoy sangcabassit a tradision: "...Dagiti camcameng ti Iglesia idiaiy Jerusalem, babaen ti oraculo a naipalgac cadagiti napili a tattao sadiay, nabilinda a pumanawda iti ciudad sacbay ti panagrugi ti gubat ket agtalinaedda iti maysa nga ili ti Perea a managan Pella. Napan idiaiy Pella dagiti namati ken ni Cristo a naggapu idiaiy Jerusalem..." (*The History of the Church*, 1966, p. 111).

Ti maicadua a pannacatungpal ti nacaririmon a managdadael naggibus idi nadadael ti templo cadagiti ima dagiti Romano. Nadadael ti templo ket ti kinapadi ken panagdaton napucaw ken nawaswas, a nagrugian dayta a casasaad ket agtultuloy inggana cadagitoy nga aldaw.

Nupay casta, ti padto ni Cristo idiaiy Oliveti nangruna ti pannacadacamat ti maicadua a yaayna. Yantangay, inted ni Jesu Cristo daytoy a padto a cas sungbatna iti unnoy dagiti adalanna: "...Anianto ti pagilasinan iti yaaymo ken iti panungpalan ti lubong?" (Mateo 24:3). Daytoy a ballaag agaw-aweng pay laeng cadagiti mangur-uray ti panagsubli ni Cristo!

Iti Masacbayan A Nacaririmon A Managdadael

Iti Mateo 24:15 ibagbaga ni Jesus "makitayo ti 'Nacaririmon a Managdadael' nga agtacder iti nasantoan a lugar."

Ibaga met ni Pablo cadatayo nga adda dackel a tao a relihioso a tumaud iti tiempo a panungpalan. Kitaenyo ti 2 Tesalonica 2:1-4: "Ita, cacabsat, no maipapan iti yaay ni Apotayo a Jesu Cristo ken iti pannacaurnongtayo a sumabat Kencuana, dawatenmi cadacayo a dicay coma nalaca a maallilaw. Dicay met madanagan cadagiti ibagbaga dagiti agipadpadto wenno mangascasaba wenno iti cuncunada nga insuratmi a dimtengen ti Aldaw ti Apo. Diyo ipalubos nga adda mangallilaw cadacayo iti uray ania a wagas. Ta dinto dumteng dayta nga Aldaw agingga iti di mapasamac ti maudi a Yaalsa a maibusor iti Dios ken panagparang ti Managdacdakes a naituding a mapan idiaiy inferno. Contraennanto amin a pagrucbaban dagiti tattao ken amin a banag nga ibilangda a nadosan. Isaadnanto ti bagina iti ngatoenda amin santo sumrec nga agtugaw iti templo ti Dios, ket ibagananto nga isu ti Dios."

Dadaelen ni Cristo daytoy pangulo ti Yaalsa iti maicadua a yaayna (versiculo 5-8), ngem santo la umay no adunton ti naallilaw cadagiti amin a kita ti "pannacabalin, milagro ken cadagiti macaallilaw a pagilasinan ken datdatlag" (versiculo 9-12).

Daytoy a pannalaysay maicanatad cadagiti padpadto iti maicadua nga animal iti Paltiing 13: 11-14. Iti panangyallangoganna iti pamallaag ni Pablo, ti Paltiing ipacdaarna a daytoy a pangulo "nagiparang cadagiti nacascasdaaw a milagro, pinagtinnagna ditoy daga ti apuy a naggapu sadi langit...ket inallilawna dagiti amin a tattao nga agnanaed ditoy daga..."

Idinto ta ti umuna a dua a pannacatungpal ti nacaririmon a managdadael iramanna ti panagsardeng dagiti panagidatag cadagiti datdaton, iparangarangna a dagiti sacrificio maipasdecda manen sacbay ti isusubli ni Cristo. Ti Daniel 12:9-13 isalaysayna a ti nacaririmon a managdadael mapasamacto iti "canibusanan ti tiempo." Nalawag a dagiti sacrificio maipasdecto

manen idiaiy uneg wenno asideg ti Jerusalem, lacubento dagiti armada ti Jerusalem, ket maputed ti panagidaton – iti daytoy a tiempo – 1,290 nga al-aldaw.

Cadagiti Paddek Ni Antioco

Ti macaguyugoy ken nabileg a pangulo napangruna ti saadna cadagiti paspasamac inton canibusanan ti tiempo. Cas nayon ti panagaramidna cadagiti “naindaclan a milagro, contraennanto amin a pagrucbaban dagiti tattao ken amin a bambanag nga ibilangda a nadosan. Isaadnanto ti bagina iti ngatoenda amin santo sumrec nga agtugaw iti templo ti Dios, ket ibagananto nga isu ti Dios” (2 Tesalonica 2:4). Ti macaallilaw a pannacabalinna naindaclanto unay ket caadoan a tattao mamatida nga isu a mismo ti pannacabagi ti Dios no saan pay ket nga isu a mismo nadosan a parsua.

Ngem ti Dios awaganna dayta ti Managdacadakes (versiculo 3). Itacderanna ti sistema a mangsuppiat iti linteg ti Dios. Ni Antioco Epifanio, a nangiwardas ti sigud a nacaririmon a managdadael, mabalin nga isu ti pacauna ti daytoy tiempo ti canibusanan a “tao a managbasol.”

Pinadas ni Antioco Epifanio a pucawen ti panagrucbab iti Dios ket siraranggas a nangidadanes cadagiti amin a nagtalinaed a nagtulnog Kencuana. Adu dagiti padto a mangibaga cadatayo a ti pacasaritaan toy lubong ulitenna dagiti napasasamac. Adu cadagiti matalec a pasurot ti Dios ti maidadanes manen ken mapapatay iti tiempo a panungpalan (Juan 15:18-20; 16:2; Paltiing 6:9-11; 17:6; 20:4).

Ti Paltiing 13 isalaysayna ti pangulo ti relihion iti canibusanan a tiempo a “mabalinna a patayen amin dagiti saan nga agdaydayaw kencuana” (versiculo 15). Ti bileg ti gobierno ken relihion agtugmocda a mangparigat cadagiti macasirip iti daytoy a panangallilaw ken cadagiti pagtalcan ti Dios. Ti ballaag ni Cristo iti canibusanan a tiempo cadagiti Cristiano – “Matiliw ken mayawatcayto a madusa. Mapapataycayto. Guraendacayto dagiti amin a tattao gapu Caniac” (versiculo 9) – matungpalto.

Ti Ballaag Cadagitoy Nga Aldaw

Ni Jesus papigsaenna ti nakem dagiti pasurotna ket “agsaganacayo ngarud ta saanyo nga ammo ti aldaw a yaay ti Apoyo” (Mateo 24:42). Ti pannacaawattayo iti umuna a dua a pannacatungpal ti nacaririmon a managdadael, mabalintay ti agtalinaed nga agsalucag ken mangsiput cadagiti masungad a paspasamac:

(Umuna) – Dagiti tignay a mangipasdec manen cadagiti inaldaw a panagidatag iti daton idia Israel.

(Maicadua) – Ti itataud ti “Managdacadakes [a tao]” – ti pangulo ti relihion a mangidir-i nga isasaoanna ti Dios.

(Maicatlo) – Dagiti paspasamac ti lugar ken politica a mangiturong cadagiti armada a manglacub iti Israel ken Jerusalem.

Ibaon ti Dios iti Anacna a mangisalacan iti sangcataoan iti panagdadaelna ti bagina. Ngem sacbay nga agsubli ni Cristo ti lubong agsagaba iti “dackel a didigra” nga awan pay ti casta a napasamac iti entero a pacasaritaan ti lubong. Nupay casta, dagiti Cristiano saanda a mabaybay-an nga awan ti pacaammoanda cadagiti mapasamac iti tiempo ti panungpalan.

Impatarus ni: Pedro A. Fabroa (From: “Just What Is the Abomination of Desolation?”, by Gary Petty, The Good News, Sept-Oct 1999)